

Kad cilvēka acis īr - suns

Kā īsā laikā no nepaklausīga radījuma suni var sagatavot par nerēdzīgo cilvēku pavadoni, kurš uz laiku spēj atteikties no visiem suņu ikdienas priecījiem – kājas cilāšanas pie stabīja, citu sunu vēstuļu lasīšanas, tieksmes pēc kārumiem un pat no kaķu baidīšanas. Kinoloģe Zaiga Klaviņa to prot.

BĒRNS SUŅU BŪDĀ!

Zaiga savas treneres gaitas sākusi loti agrā bērnībā. Reiz, ciemojoties laukos, visi pēkšni pamanijuši, ka padzudusi divgadīgā meitīņa. Pēc izmīga meklēšanas Zaigu atraduši suņu būdā, ko viņa kristīgi dalījusi uz pusem ar nikno kēdes suni. Pat saimnieki, barību dodot, centušies neiet sunim par tuvu – ka neiekampj rokā!

Bet Zaiga būdā jutusies droši un ērti. Patiesībā Zaiga ir dzimus iedziniece. Laime tikt piemādzīniekiem un lopījiem viņai smaidīja vien vasaras brīvlaikā, kad atpūtas nometnes vietā vecāki meiteņi veda uz laukiem. Kad Zaiga iemācījās lasīt, bēnīpos noglabātie tantes vecie *Atpūtas* komplekti viņai noderēja par ižīnīgas avotu. It ipaši cīrka mākslinieka un zvēru dresētāja Vladimira Durova stāsti, ko *Atpūta*

publicēja daudzos turpinājumos. Zaiga kopā ar brālēnu Intu drīz vien kļuva par Durova dzīvnieku dresēšanas metožu kaisligiem piekrētējiem. Ja Durovs rakstījis, ka sunu smadzeņu šūnas labi ieteikmē biezpiens un olas, tad viņam jāklausa: biezpienu izdevās dabūt ledusskāpi, bet olas – agri rītos tieši no vistu perēkļiem. Radījiem atliku vien pabrinīties, kāpēc vistu dēspēja pēkšni tik joti samazinājusies.

Foto – VALDELS BRAUNS UN NO ZAIGAS KΛĀVĪNAS PERSONĪKĀS ARHĪVA

3. JŪLIJS 2015

Zaiga, Juha, Olle un Blondi atpūtas dienā. «Mēs tikai gulamīstābā esam divi vien, visur citur un vienmēr – kopā ar suniem.»

Ilgāk par četrpadsmit gadu vecumu Zaiga tomēr neizturēja: iekrāja naudu, atsakoties no skolas pusdiennām, aizbrauca uz Čiekurkalna tirgu un nopirkā japonu hinu. «Patiessībā tas bija mazs jaukturētis, kas tev tirgū dos ista hinu! Bet man bija vīna alga, ka tikai suns. Nosaučām par Lanu. Drīz visa ģimene viņu iemīleja, un visi bijām laimīgi.»

Neilgi pēc tam Zaiga ieraudzīja pa ielu skrienam kolīju. Bez saimnieka! Protams, suns tika aizvests majās. Vecāki uzstāja, ka jāmeklē suņa saimnieki, un Zaiga nepretojās, bet lūdz Dievu – kaut saimnieki neatrastos, un viņas lūgšanas tika uzskaitītas. Sunim deva Lesijas vārdu. Tolaik televīzija rādīja seriālu par slaveno, gudro kolīju meiteni Lesiju, tāpēc citu variantu nemaz nebija.

«Tūdāl iestājos DOSAAF dienesta suņu klubā un kēros pie darba. Dzīvoju Juglā, bet klubā nodarbinās notika Imantā. Trīs reizes nedēļā pēc skolas ar trim transportlīdzekļiem braucu uz Imantu. Tagad pati sevi apbrīnoju par neatlaidību. Lesija bija fantastiski gudrs suns. Īša laikā viņa apguva viņas komandas, un mēs labi startējām sacensībās, sniedzām paraugdemons-trējumus skolās.»

Kad pēc 8. klases notika aptauja par skolēnu turpmākajiem nodomiem, Zaigai bija tikai viens variants: klūšu par dienesta suņu instruktori? Tieša, Latvijā tādas skolas nebija, vienīgā iespēja – mācīties Rostovā pie Donas. Vecāki protestēja, taču Zaiga nedomāja piekāpties. Vecākiem par laimi, sākās Atmoda, un viss mainījās. Kopā ar draudzeni un saviem supiem Zaiga iestājās brīvprātīgo kārtības sargu vienībā un vakaros bieži patrulēja pie ielām. Kad nodibināja Policijas akadēmiju, sākumā bija paredzēts tur sagatavot arī kinologus. Tā bija Zaigas iešpeja piepildīt savu sapni.

DIENESTA SUŅU TRENERE

Acadēmijas pirmajā kursā apguva vispārejtos priekšmetus, ar suniem neviens nenodarbojās. Taču vācu aitu suni Akello, vēlāk arī Aiga, Policijas akadēmijā pavadīja visu mācību laiku. Akadēmiju beidzot, arī magistra darbu Zaiga, protams, rakstīja par sev miļu tēmu – kriminālistisko

Izzinošs stāsts

odoroloģiju. Odoroloģiskajā eksperimentī ar speciāli apmācītu suņu biodektoru palīdzību veic aizdomās turētā, apsūdzētā vai cietušā identifikāciju, salīdzina notikuma viētā iegūtās smaržas ar pārbaudāmās personas smaržu. Latvijā lidz šim līdzīgu pētījumu nebija.

Kad Latvijas robežsargu sastāvā iekļāva arī kinologus, Zaigu aicināja ja lai pagātā. Vispirms notika no padomjalaikiem palikušo suņu testēšana, tad sāka iegādāties jaunus suņus. Latvijas valdība bija atsaucīga, šīm mērķim līdzekļus netaujīja. Arī citas Eiropas valstis, ipāši Somija un Vācija, piedāvāja palīdzību, proti, savus dienesta suņus. Valsts robežsardzes kaledžā Rēzeknē izveidoja kinoloģijas centru, viņas lielākajās robežsardzības struktūrvienībās paredzēja kinologu štata vietas un iegādājās dienestam piemērotus suņus. Pieci cilvēku delegācijas sastāvā Zaiga devās uz Vāciju, kur beidza vācu valdības apmaksāto policijas dienesta suņu pavadoņu skolu. Kinoloģijas gudrības Zaiga apguva arī Franciju un Somiju.

«Speciālajiem dienestiem vispēmērotākie ir darba līnijas vācu aitu un bēlu aitu jeb malinuā šķirnes suņi. Tie ir paši paklausīgākie, gudrākie, labāk pakļaujus apmācībai, tiem ir lielas darbaspējas un laba veselība. Sākumā mums kučēns dāvināja, vēlāk pirkām tos par savas valsts naudu, un tā nav Mazā. Viens apmācībai piemērots kučēns ar atbilstošiem radurakstiem maksā vismaz tūkstoš eiro, bieži vien arī vairāk. Apmācība ilgst apmēram gadu, tāpēc supu atlēsi jābūt joti stingrai, citādi viss lieialis darbs būs vējā. Izrādījās, ka vācu aitu sunu vērtējums Eiropas valstis un Austrumu valstu blokā arī atšķirīgs. Pie mums augstāk vērtē suņu vizuālos parametrus, kas patiesībā darba suniem nav būtiski, jo galvenais ir izcīcas darba spējas,» stāsta Zaiga.

Taču Zaigai gribējās iet tālāk, darīt kaut ko jomā, kas mūsu valstī vēl bija bērna autinos. Tā Zaiga pievērsās humānai misijai – sagatavot suņus, nerēdzīgo cilvēku pavadoņus.

JUHA – VIŘS UN SKOLOTĀJS

Igaunijas suņu pavadoņu skola atrodas Tartu. Tieši tur suni pavadoņi

26

27

Zaiga ar savu Divu un Solveiga ar Ullu.

parasti kārto eksāmenus, tur uz pārrunām, mācībām un sacensībām ierodas šo suņu treneri. Šefibū pār Igaunijas un arī Latvijas suņu pavadonu mācībām uzpēmās somu kolēgi. Viņiem šajā jomā pieredze ir neslidzīnāma lielāka. Starp pārējiem iepāši izcēlās Juha Hertuaņens. Viņam ir lieļa pieredze suņu pavadonu mācību jomā, gan septiņus gadus vadot Somijas suņu pavadonu skolu, gan vēlāk palīdzot izveidot pirmo privātu suņu pavadonu skolu. Juha ne uzbridi nav pārtraucis suņu pavadonu apmācību: šogad viņa apmācītu suņu pavadonu skaita jau ir sasniedzis divsmit piecdesmit! Ja Somijā neredzīgam cilvēkam pajautāsiet, kura apmācītā cētrkājaino pavadoni viņš sev vēlētos, droši vien atbilde būs – Juhas Hertuaņainai.

Zaigai un Juham bieži iznāca doties kopīgos komandējumos, viņa apbrinjoja vecāķu un vairāk priedējušā koloģa prasmes, sunu un cilvēku psiholoģijas zināšanas. Tā drīz vien pienāca brīdis, kad abi sāsēja savas pavadīnas kopā – radās jauna ģimene, ko saista ne vien milestība, bet arī kopīgs darbs un aizraušanās, starp kurkiem var likt vienlīdzības zīmi.

Nesen Somijas valdība pieņēma likumu, ka katram neredzīgam cilvēkam viņu valsti ir tiesības pusgada laikā pēc pieprasījuma iesniegšanas saņemt suni pavadoni. Šajā valstī suņu pavadonu dienests ir loti attīstīts. Vārtā ir lielsīgi apstākļi sunu sagatavošanai. 3,3 hektāros izvietota sunu pavadonu skola, kurā vienlaikus

vispirms loti svarīga ir piemērotu kučēnu atlase. Svarīgi neklūdīties, citādi viss darbs būs vējā. Pavadonu lomai vislabāk atbilst vācu aitu suni, labradori retriveri un zeltainie retriveri, taču reizēm noderīgi ir arī jaukteni. Tieki testētas arī jaunas sunu šķirnes, piemēram, elo šķirnes suni. Šī jaunā šķirne radīta Vācijā un reģistrēta tikai 1987. gadā. Latvijas sunu šķirnu katalogā tā vēl nav atradoma. Svarīgi ir sunu gēni, iedzīmība, raksturs. Vienu metīenu kučēnu cīts no citā var loti atšķirties. Suni taču ir Dieva būtnes, tāpat kā cilvēki.

Pēc atgriešanās no audzēgimenes jauno suni atkal testē, pārbauda tā veselību, pat zem vispārējās narkozes. Pēc tam ar suni strādā speciāli sagatavots treneris. Viņam jāiemācā sunim gandrīz neiespējamais. Darba laikā, kad sunim uzlikti iepāsie iemaukti, viņam jākūst kurlam un aklam pret dabiskajiem sunu kārdinājumiem – vairs nekādu kaķu, sekošanas smaržām, kārnum uz galda! Pat nokārtot savas vajadzības suns drīks tikai ar cilvēku atlauju. Diemžēl, pildot savus pavadonu pienākumus, suns kļūst neaizsārgās pret apkārtējo pasauli. Gādās, ka viņam uzbrūk un sakož citi suni, ko saimnieki nemāk savaldīt. Tas var negatīvi ietekmēt suna pavadonu psihu, pat padarit viņu nederigu darbam. Kad iemaukti nopremti, viņš atkal kļūst par parastu suni ar visiem niķiem un stīkliem.

Pirms suns kļūst par pavadoni, viņam jāņakarto vairāki eksāmens. Pirmais ir skolas eksāmens, kurā viens no pārbaudījumiem ir piemēram, liidošana lidmašīnā. Nevar taču zināt, kā suns uzvedīsies gaisā, pacēlās, nolaižās brīzīs, lidmašīnai krītot gaisa bedrēs. Nerēdzojo pavadoni un suni asistenti ir vienīgie suni, kam jauts atrašties lidmašīnas salonoņā. Kad skolas eksāmens nokārtots, sunim piemēklē atbilstoši redzes invalidu, un noteik abu kopīgā apmācība. Suns un viņa nākamais saimnieks vairākas nedēļas tiek apmācīts kopā ar treneri sev ierastā vidē, pēc tam vismaz divas nedēļas noteik mājas apmācība klienta dzīvesvietā. Sunim jāapgūst visi maršruti, pa kuriem nerēdzigais cilvēks pārvietojas. Arī pēc tam sadarbiņa turpinās regulāru apmācību veidā vai arī tādos gadījumos,

ja supa saimniekiem jāapgūst jauni pastaigu maršruti, ja viņš nonāk slimīcā (cilvēkiem ar ipāšu vajadzībām tas notiek visai bieži), ja rodas kādas problēmas un tamlīdzīgi. Pēc tam suns pavadonu kopā ar jaunu saimnieku kārto otru – galveno – eksāmenu, ko pieņem ipāša komisija. Tikai pēc šī eksāmena nokārtošanas pieņem lēmumi par suna pavadona tālāko izmantošanu. Šiem supiem ir arī ipāša ēdienkarte: nekādu sauso sunu barību, tikai dabisku, mājās gatavotu. Ēdienkartē jāiekļauj olas, biezpiens, gaļa un citi labumi.

Viegli var izrēķināt, cik šāda suna sagatavotā māksa. Neredzīgajiem ir ierobežotas darbaspējas, tātad arī nelielu ienākumi, šādu *zelta* suni viņi parasti nevar atlauties. Pasaules praksē ir pieņemts, ka redzes invalīdiem pašiem nav jāpērk suns, to nodrošina valsts vai ziedotāji. Viņi sedz arī visu pārējo aprūpi. Tāpēc Zaiga kopā ar Velgu Zegnieri pirms diviem gadiem nodinībāja servisa sunu biedrību *Teodors*, lai, izmantojot servisa suņus, palīdzētu cilvēkiem ar ipāšām vajadzībām pilnvtīgi iekļauties sabiedrībā. Divu gadu laikā nerēdzigajiem cilvēkiem Latvijā jau nodoti pieci Zaigas sagatavotie suni pavadoni.

Pabeidzot mobilitātes kursus Somijā, Zaiga sapēma atbilstošu sertifikātu, kas lauj strādāt ar nerēdzigām vai vārēdīgām personām. Kursu laikā Zaigai vajadzēja divas nedēļas pavadīt ar aizsietām acīm, lai labāk izprastu nerēdzigu ikdienu, saskarsmi ar šo klientu grupu. Tagad viņa jau sagatavojuši astopnādāsmit sunus pavadonu un turpina strādāt.

TEODORS

Pirmais nerēdzigā pavadonis, ko sagatavoja Zaiga, bija Teodors. Par viņa saimnieku kļuva Aleksejs. «Interesanti, ka manās un Juhas kāzās, braucot no laulību reģistrācijas, pa automašīnas logu uz Brīvības ielas ieraudzījām sasaitē ejam Alekseju un Teodoru. Uzvēru to emocionāli – gan kā apliecinājumu tam, ka esmu izvēlējies pareizo profesiju, gan arī to, ka Juha ir man istais,» atceroties kāzu dienu, smaida Zaiga. Tiesa gan, ģimenes dzīve saistīta ar lielu braukšāšanu pa maršrutu Latvija–Somija, turklāt abi vienmēr pārvietojas tikai kopā par

saviem suniem. Zaigai mājās pašlaik viņi ir četri – elo šķirnes kucite Dīva, labradori Lakjīs un Berijs, kas apgūst pavadonu gudrības, un malinū Akiņa, vecais suns no policijas laikiem, kurš jautrā jaunuļu kompānijā aizvada savas vecumdienas.

Zaiga tikko atdeva jaunajai saimniecei šokolādes krāsas labradori kucīti Ullu, viņas pirmais saimnieks nomira, un suns nokļuva pie Zaigas. Pēc mēnesi ilgas rehabilitācijas (arī suni tāču pārdzīvo tuva cilvēka nāvī), Zaiga atrada piemērotu cilvēku, ar ko Ulla labi sapratās. Turpmāk Ulla dzīvos Liepjājā kopā ar Solveigu, viņas dēlu Valentīnu un suni Ruriku. Ulla būs pirmais suns pavadonis Liepjājā. Veiksmīgi, ka Ulla un Solveiga labi sapratā jau kopš pirmās dienas. «Ne visi nerēdzigie uzdrošinās uzticēties sunim. Svarīgi, lai rodas savstarpējs kontakts. Solveiga acu gaismu zaudēja pirms trim gadiem. Vainīga bija radzēnes čula un arstu nepareizi noteikta diagnoze. Agrāk viņa strādāja par pavāri restorānā, tagad pelna naudu tikai ar klūgu kurvišu pišanu. Viņa ir aktīva, daudz stāgāja pie Liepjātu, tātad mums kopā jāapgūst vairāki maršrūti. Solveigai vienai pašai nav viegli tikt galā ar astongadīgo bērnu. Kad iedomājos, ka viņa savu dēlu ir redzējusi tikai skumjā. Cеру, ka Ulla atslogs viņas dzīvī,» stāsta Zaiga. Protams, šķiršanās no suna, ar kuru kopā dzīvojusi un strādājusi apmēram gadu, vienmēr ir skumja, bet tai pašā laikā arī priecīga, redzot, cik labi Ulla protas ar savu nerēdzigu saimnieci.

Zaiga lepojas, ka viens no viņas suniem pavadoniem kopā ar savu nerēdzigā saimnieku Alekseju šopavasar piedalījās Rīgas maratonā un noskrēja piecus kilometrus. «Skriet ar suni maratonā ir iespējams, tikai tam jāgatavojas jaun laikus. Vairāk par pieciem kilometriem sunim skriet nebūtu vēlams. To nedrīkst darīt arī karstās saulē. Vēl jāņem vērā, ka visiem suniem dienā ir jāpārēz pietiekams stundu skaita atpūtai,» Zaiga brīdinās iespējamos entuziastus.

• • •

Visi, kuri vēlas iedzīdarboties servisa sunu apmācībā, laipni gaidīti pulcīnā. Vairāk informācijas var iegūt mājaslapā www.teodors.lv. ■

Sunim jāapgūst visi maršruti, pa kuriem nerēdzigais cilvēks pārvietojas.